

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ"ה

תשע"א

חומר 339

השובבים ומוזהיר אותם שלא יעזו לחזור ולטפס על ראשי ההרים:

יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד. תהום כלבוש כסיתו – על הרים יעמדו מים. מן גערתך ינוסון, מן קול רעמך יחפזון. יעלו הרים, ירדו בקעות – אל מקום זה יסדת להם. גבול שמת בל יעבורון, בל ישובון לכסות הארץ (קד, ה-ט).

אין להתייחס בשוויון נפש לנס הפרדת המים והיבשה. אנו חייבים להבליט את גדולת הבורא ואת חסדו עם עולמו, תוך שאנו מלמדים את תופעת הנס הגדול הזה בבית הספר היסודי ומכנים אותו בשם המדעי "חוק כלים שלובים". הנטייה הקבועה של המים ליצור קו אחיד – גובה פני הים, מצילה את בעלי החיים ואת בני האדם השוכנים על פני היבשה.

ג. טבע ונס – חז המה

בשיחותיו על פרשת השבוע מסביר הרב צבי יהודה זצ"ל את נס המים בקריעת ים סוף:

התרגלנו למצב טבעי, והוא נהרס למשך איזה זמן. בהתחלה היה פה שטח גדול של מימיות, ועכשיו המים נתגרשו ונסתלקו וממילא הופיעה יבשה. מתוך מה? מתוך ביטול המצב הטבעי. הייתה גערה ונזיפה אלוקית בים, כדי שהמים יפסיקו להתגלגל, כדי שלא ימשיכו לזרום [...] זאת הנקודה הראשונה של הנס: ביטול ודחיית המצב הטבעי. אבל בזה הנס לא נגמר.⁴

בהמשך מצביע הרצ"י על השלבים הבאים של נס הים: "לאחר שהמים נסתלקו ממקומם, הם קבלו צורה חדשה, נעשו בריאה חדשה: 'והמים להם חומה מימינם ומשמאלם' (שמות יד, כב; כט). המים, שקיבלו צורה של חומה, של מוצק, הם חלק מן הנס של ים סוף.

ולבסוף: "החומה הזאת, ה'נד' הזה – חוזר ומתהפך למים. 'וישב הים לפנות בוקר לאיתנו' (שם שם, כז). אם כן, יש שלוש מדרגות: טבע-נס-טבע. פה מתגלה שבאמת הכול עניין אחד ולא שתי רשויות. אותו נס אלוקי, אותו כוח של 'ה' נסי' המהרס את הטבע, מזלזל בו, דוחה אותו ויוצר טבע חדש של חומה ונד, אותו נס – הוא שמחזיר את הטבע למקומו. כשהטבע חוזר למקומו מתוך הנס, זאת מדרגה עליונה שמגלה ש"הטבע עצמו הוא עניין אלוקי".

המים בבריאה, בכל צורה שבה הם מופיעים, משקפים באופן ברור ביותר את שליטת הבורא בעולמו, ואין שום הבדל אם הדברים באים לידי ביטוי בסדר העולם הרגיל והידוע או בחריגה ממנו, המכונה בשם "נס".

הרבנית ד"ר יעל צהר
מרצה בהתמחות לתנ"ך

"רוקע הארץ על המים" – מספר היבטים

א. מים ויבשה – שני רכיבים מרכזיים בעולם הרוח

הרב קוק זצ"ל, הוגה הדעות הענק, שעליו נסמכת כל השקפת העולם הציונית-דתית, אינו רואה בברכות השחר רק את הרובד הנראה לעין, שבו מודה המתפלל על מתנות הבריאה הקוסמולוגיות, האנושיות והלאומיות, אלא גם נוסחאות סמליות המבטאות הבנה עמוקה בסוד הקיום:

ההתפשטות של המים בתכונתם הנזילית, היא פועלת על הצד של ההרחבה שאנו צריכים לו במפעלינו החומריים והרוחניים. ולעומת זה – הצד המצמצם והמגבש של הארץ, ביבשותה ויצוקתה בתוך מוצק – הוא פועל על הצד הריכוזי שבחינו. שניהם צריכים יחד לסמן את שלמותם של מפעלי החיים בכל צדדיהם.¹

כלומר שתי התכונות ההפוכות בעולם הטבע והרוח, תכונת הגמישות וה"נזילות", הבאה לידי ביטוי בברכה זו ב"מים", ותכונת היציבות והריכוזיות של ה"ארץ", משלימות זו את זו בהופעתן המשותפת. המים משמשים יסוד ובסיס לארץ הבנויה עליהם, ואילו הארץ פועלת כשהיא מרכזת את המים ויוצרת יובש ומוצקות.

הארץ המרוקעת על המים פועלת את שני ההפכים הללו, ששניהם הם מייסדים את בניין החיים: נטיית הנזילה וההתפשטות מצד המים, שהיא כיסוד להארץ המרוקעת עליה, ופועלת בה, ונטיית הריכוז והגבישות מצד הארץ היבשה והמוצקה.²

ב. חסד ה': חוק כלים שלובים

עם זה בולט כאן אור החסד והכוונה העליונה להעמיד את היצורים חיי היבשה – והנעלה שבהם הוא האדם – על מכונו. בהכנת הבסיס של עמדתו מעל אותו החומר הגדול, המשתרע במרחב כל כך, והמוקדם בסדר היצירה, הוא המים, שאין בהם מצד תכונתם אפשרות לקיומו. הבליטה הזאת היא נראית בהתגלותה של היבשה ותכונת ריקועה: "שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו" (ר"ה ל"א).³

בסיום פירושו לברכת "רוקע הארץ על המים" חוזר הרב קוק ומתבונן בה כפשוטה. הוא מבליט את חסד הבורא אשר יצר חיות ואדם הזקוקים למרחב יבשתי על מנת לחיות. אמנם חשיבות גדולה יש למים, שנבראו לפני היבשה, אך הכרחי להזיזם הצדה ולפנות מקום ליבשה שתגלה מעליהם. הרב מכוון לאשר נאמר ביום השלישי לבריאת העולם:

ויאמר אלוקים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה – ויהי כן. ויקרא אלוקים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים. וירא אלוקים כי טוב (בראשית א, ט-י).

פעולות אלה של הבורא מביאות לתיאור נרגש של המשורר בספר תהלים, המציג את דברי ה' כאילו הוא גוער במים

¹ הרב אברהם יצחק הכהן קוק, עולת ראייה, א, ירושלים תשמ"ה, עמ' עג-עד.

² לעיל הערה 1.

³ לעיל הערה 1.

⁴ שיחות הרב צבי יהודה לספר שמות (ערך הרב שלמה אבינר), ירושלים תשנ"ח, עמ' 148-150.

אש תמיד

אדם שמשפיע לאחר הוא עצמו צריך מקור של מילוי (כמו שבבית המקדש השכינה הייתה שורה); הוא עצמו צריך ללמוד ולהתמלא.

בתורת החסידות והרמז (אור תורה של האדמו"ר ממעזריטש, פרשת צו, אות קח; כתר שם טוב, יא ע"ג, דיבור המתחיל "והנה אליהו"), נמשל המזבח לאדם (נכון יותר – ללב של האדם). ברגשי הלב צריך תמיד שתהיה אש דלוקה (האש היא סמל של חיות, עצמה, דבקות ושמחה). הלב צריך תמיד להיות "חם" בעבודת ה'. אדם שאש עבודת ה' יוקדת בקרבו תמיד – נכון בתכונות הזריות, כיוון שבכל שנייה הוא רוצה לקיים את מצוות בורא, כפי שכתב רש"י על הפסוק "צו את בני ישראל": "אין צו אלא לשון זירוז". משל לאיש ואישה האוהבים זה את זה אהבה גדולה בלב ונפש. כיוון שכל אחד רוצה למלא את רצון אהובו, הוא עושה זאת בזריות, בהתלהבות ובשמחה.

אש המזבח איחדה בין שמים לארץ, חיברה בין עולם החומר לעולם הרוח (שפת אמת, פרשת צו, שנת תרמ"א ושנת תרל"א). אש של אהבה הייתה בין עם ישראל לאביו שבשמים. אש תמידית זו הייתה האיתערותא דלתתא (פתיחת הפתח והרצון לקירוב) של עם ישראל, כדי שבורא עולם יפתח את אוצרו הטוב (איתערותא דלעילא) ויתן לעמו ולאצרו (ומשם לקוסמוס כולו) שפע של ברכה, טוב וחיים. (בעלי הקבלה קושרים את המילה "תמיד" לקו האמצעי של הספירות דעת, תפארת, יסוד, ומלכות – ראשי תיבות של המילה "תמיד", כדי לומר לנו שממש באה הברכה והישועה לעולם).
יהי רצון שנוכה לראות עין בעין בביאת הגואל ובבניין אריאל, נזכה לראות כוהנים בעבודתם, לווים בדוכנם וישראל במעמדם, אמן כן יהי רצון.

צאלה קניגסברג

סטודנטית במסלול למחול ותנועה

בתפילת שחרית בסדר הקרבנות מוזכר: "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ויקרא ו, ה-ו). מדוע מצוית המילה "תמיד"?

מפרש השפת אמת שאנו מדברים על ערכים פנימיים, על דברים שקשורים לשורש, לעצמות הנשמה, שהקודש מופיע בתוכה ללא הפסק.

"והאש על המזבח תוקד בו".

אחת העבודות במקדש הייתה הרמת הדשן והוצאתו. על המזבח נערמו שאריות של הקרבנות והאש, והייתה מצווה לצבור ולאסוף את שיירי הדשן. מצווה חשובה זו גרמה לכך שכוהנים רבים השכימו כדי לקיים ולזכות בה. בעניין ההרמה וההוצאה של הדשן לא כתוב "תמיד" כיוון שיש הכרח של הפסקת החיים החומריים כאשר נכנסים לקודש.

המקדש מסמל את מקור האנרגיה בעולם; משם מגיע השפע לעולם, משם הברכה, משם האור והטוב (בראשית רבה נה, ז), ומשום כך צריכה להיות שם אש תמידית, צריכים להיות שם כוח ואנרגיה.

המקדש שולח את קווי הארתו לעולם כולו. המקדש הוא האש (מקור האנרגיה), ומהאש יוצאות להבות (חלקי אנרגיה) לכל ארץ ישראל ומשם לעולם כולו. דבר זה, מסביר השפת אמת (פרשת צו שנת תר"מ), מלמד אותנו יסוד חשוב בעבודת ה' ובתיקון המידות: אם אני רוצה להשפיע על האחר, להעניק לו, לאהוב אותו, לעזור לו – אני חייב תחילה שלי יהיה מקור פנימי, שבי תהיה אהבה לכול, ומתוך כך – אשפיע לאחר.

הנני שלחני

נעל"ה – נוער עולה ללא הורים

עמליה צורן

תכנית נעל"ה הופעלה לראשונה על ידי ממשלת ישראל באמצעות משרד החינוך והתרבות, בשנת הלימודים תשנ"ג 1992/3, בעקבות פניות של משפחות רבות מרחבי ברית המועצות דאז, שביקשו לשלוח את ילדיהם ללימודים תיכוניים בישראל. לתכנית מתקבלים בני נוער בגיל 15 המשתתפים בתכניות תלת-שנתיות או דו-שנתיות. כיתות נעל"ה מתחנכות בבתי ספר ממלכתיים, ממלכתיים-דתיים וחרדיים, במסגרות של כפרי נוער, קיבוצים, ישיבות תיכוניות, אולפנות לבנות ועוד. בחירת זרם הלימודים נעשית על ידי ההורים לפני הגעת התלמידים ארצה. בכיתה י"ב, לקראת סיום התכנית, התלמידים יכולים לפתוח בהליך התאזרחות. בישראל יש כיום כ-7,000 בוגרי תכנית נעל"ה.

פרסום ואיתור המועמדים למיון לתכנית נעשה על ידי נציגי הסוכנות היהודית ברחבי העולם, ועל ידי ארגון "נתיב".¹ הסוכנות היהודית אחראית גם להכנת התלמידים להגעתם ארצה, להטסתם ולהמשך הקשר עם ההורים בחו"ל.

במנהלת נעל"ה יש אגף בוגרים המטפל בבוגרי התכנית מכיתה י"ב ועד לסיום השנתיים הראשונות מיום גיוסם לצבא. אגף זה מדריך ומלווה את הבוגרים במגעיהם עם משרד הפנים, עם משרד הקליטה ועם צה"ל. "הפורום הישראלי", ארגון מתנדבים שמטרתו לקיים קשר עם יהודים בתפוצות, מפעיל פרויקט הנקרא "חבק חייל". הפרויקט פועל בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים המאמצות חיילים בוגרי נעל"ה. תלמידי הכיתות שולחים לחיילים בוגרי התכנית חבילות שי אחת לשבועיים, ואחת המשפחות בכל כיתה משמשת משפחה מארחת לחייל. כיום משתתפות כשלוש מאות כיתות במסגרת פרויקט זה.

למידע נוסף:

- אפל, אביטל, מצב הקליטה של בוגרי תכניות נעל"ה וסל"ה: מוגש לוועדת העלייה והקליטה בתפוצות של הכנסת, ירושלים תשס"ב.
- אתר נעל"ה: <http://www.naale-il.org>